

Obsah

Úvod	4
Stredné školstvo na Slovensku v rokoch 1918 – 1938	6
Ministerstvo školstva a národnej osvety	8
Českí pedagógovia	13
Školné a štúdium na zahraničných školách	15
Organizácia školského systému a problém s učebnicami	17
Štátne sviatky, oslavy a mimoškolské aktivity žiakov	22
Pracovný pomer, sociálne postavenie, platy stredoškolských profesorov	24
Stredné školstvo v období Slovenskej republiky (1939 – 1945)	30
Organizácia školstva	30
Výchovno-vzdelávacia oblasť	36
Štátne sviatky a oslavy ako súčasť školského a mimoškolského života	40
Stredné školstvo v prvých rokoch obnoveného Československa (1945 – 1948)	43
Organizácia školstva	43
Obsahová náplň výučby	50
Štátne sviatky a oslavy	53
Záver	58
Zoznam prameňov a literatúry	60
Zoznam dokumentov	64

Úvod

„Škola si dala prácu, aby v žiakoch a skrze žiakov pripravila a napomáhala budúcnosti ľudskej spoločnosti.“

Ján Kalinčiak

Školstvo, ako jeden z pilierov budovania národného povedomia, patrí k významným fenoménom, ktorý osobitným spôsobom reflektuje všetky zmeny v spoločnosti. Vzhľadom na túto skutočnosť, vlády bez ohľadu na ich ideologický charakter mali a majú eminentný záujem zasahovať a ovplyvňovať systém vzdelávania a výchovy.

V sledovanom období 1918 – 1948 došlo k niekoľkým významným zmenám v organizačnej štruktúre jednotlivých typov škôl, v obsahu výučby, v personálnych pomeroch a v celkovej náplni a cieľoch výchovno-vzdelávacieho procesu. V predkladanej monografii sa snažíme poukázať na vyššie uvedené aspekty v ich historickom vývoji v štátnych útvaroch, ktoré existovali na území dnešného Slovenska. Naplniť vytýčený cieľ chceme pomocou popisu politických, kultúrnych a spoločenských udalostí, ktoré determinovali celkové smerovanie vzdelávacieho systému.

Problematika školstva nepatrí medzi málo spracované témy. No súčasne ju nie je možné zaradiť ani do skupiny uzavretých výskumných oblastí. Jedným z prístupov, ktorý v doterajšej historiografii absentuje, je analytické spracovanie predpisov nižšej právnej sily, ako sú vyhlášky, nariadenia či obežníky. Tieto právne normy, na rozdiel od zákonov, detailnejšie a konkrétnejšie regulovali každodenný život vzdelávacích zariadení. V mnohých prípadoch nám spomínané predpisy napomáhajú vytvoriť si komplexnejšiu predstavu o fungovaní školského systému. Z tohto dôvodu sme zvolili práve tento prístup.

Kniha je rozdelená do dvoch, navzájom prepojených celkov, a to na textovú časť a na zbierku vybraných dokumentov. Do zbierky sme zaradili najmä také dobové písomnosti, ktoré svojim obsahom a náplňou usmerňovali a formovali stredoškolské vzdelávanie z pohľadu riadenia klasického vyučovacieho procesu a boli podľa našej mienky príznačné pre dané obdobie.

V monografii je preto možné nájsť obežníky, vyhlášky či pokyny a dokumenty vydané Ministerstvom školstva, Povereníctvom školstva, alebo inými riadiacimi štátnymi inštitúciami, ktoré svojou povahou významne prispeli a ovplyvnili organizáciu každodenného školského života. Súčasne sme sa snažili dodržať aj obsahovú jednotnosť

jednotlivých kapitol. Monografia je preto zameraná najmä na celkovú organizáciu stredných škôl a obsahovú náplň výučby. Pokúsili sme sa priblížiť aj spôsoby a formy osláv štátnych sviatkov.

Záver

V období rokov 1918 – 1948 bolo realizovaných niekoľko významných zmien v systéme stredného školstva. Výchova a vzdelávanie mládeže patrili, bez ohľadu na formu vlády a štátne zriadenie, k tým oblastiam, ktoré boli zo strany štátu podrobne usmerňované a regulované. Tieto zásahy sa prejavovali tak vo vzdelávacej ako aj výchovnej sfére. Či už z hľadiska výberu učebníc, skladbou a obsahovou náplňou jednotlivých predmetov až po obmedzovanie účasti v záujmových organizáciách či forme trávenia voľného času.

Aj napriek politicko-spoločenským zmenám možno konštatovať, že problematika školstva patrila do okruhu vnútropolitických priorít. Presvedčili sme sa o tom najmä v období Slovenskej republiky (1939 – 1945) a v prvých rokoch existencie obnoveného Československa (1945 – 1948). V oboch, z pohľadu času krátkych obdobiach, boli prijaté kľúčové zákony, ktoré výrazným spôsobom menili dovedajšie typy ako aj výchovno-vzdelávacie smerovanie škôl. Podobne rýchlo bola zmenená legislatíva aj v prvých rokoch existencie medzivojnového Československa.

Stredné školy a špeciálne gymnáziá ako inštitúcie vychovávajúce žiakov, ktorí sa mali ďalej vzdelávať, alebo nastúpiť do zamestnania, predstavovali jeden zo základných nástrojov budovania národného povedomia. A práve táto funkcia škôl bola úzkostlivo sledovaná. Národne uvedomelú mládež museli vychovávať takí učitelia, ktorí boli sami lojálni k štátnemu zriadeniu. Aj v tejto oblasti platilo, že princíp vernosti bol z pohľadu možnosti pôsobiť na škole rozhodujúci v každom období. Ak chceli pedagógovia vyučovať na školách, museli zložiť sľub vernosti a boli povinní jeho dikciu zachovávať.

Vznikom Československej republiky (1918) sa jej súčasťou, vzhľadom na územie vymedzené novoutvorenými hranicami, stali aj národnostné menšiny. Osud príslušníkov týchto etník prechádzal výraznými zmenami. Dokiaľ v medzivojnovom období možno konštatovať priaznivé podmienky pre rozvoj ich školstva a kultúry (zriaďovanie národnostných tried a škôl), v období Slovenskej republiky a v rokoch 1945 – 1948 sme už svedkami diferencovaného prístupu. Štátom vybrané menšiny, v závislosti na období, získavajú významné práva a dochádza k rozvoju ich škôl. Na druhej strane existovali menšiny, ktorým boli odopierané základné ľudské práva a slobody.

Zaujímavým aspektom, ktorý poukazuje na celkový charakter štátu je aj vymedzenie okruhu inštitúcií, ktoré mohli školy zakladať a prevádzkovať. Aj v tomto smere existovali

rozdiely. Pokiaľ v rokoch 1918 – 1945 existovali popri štátnych aj súkromné školy, po roku 1945 zriaďovateľská kompetencia patrila výlučne štátu.

Zoznam dokumentov

[Dokument č. 1] Poslanie a styk štátnych zamestnancov na Slovensku	66
[Dokument č. 2] Zákon č. 101/1918	67
[Dokument č. 3] Zloženie prísahy od novoustanovených zatimných a suplujúcich profesorov	68
[Dokument č. 4] Zákon č. 276/1920	69
[Dokument č. 5] Nostrifikovanie diplomov nadobudnutých pred 31. decembrom 1918.....	70
[Dokument č. 6] Penzionovanie profesorov stredných škôl, učiteľských ústavov, priemyselných škôl a obchodných škôl na Slovensku	71
[Dokument č. 7] Vojnové škody spôsobené na školách	73
[Dokument č. 8] Rožňava – Štátne reálne gymnázium. Výpomocný učiteľ Izák Lemberger, vyučovanie izraelského náboženstva	76
[Dokument č. 9] Písanie priezviska a krstného mena do úradných kníh	77
[Dokument č. 10] Zákon č. 463/1921	79
[Dokument č. 11] Zákon č. 161/1926	85
[Dokument č. 12] Československá sekcia lýcea v Dijone.....	88
[Dokument č. 13] Konkurz na miesta v „seconde“ československého oddelenia Carnotovho lýcea v Dijone v školskom roku 1923/24	91
[Dokument č. 14] Učebné knihy pre školský rok 1920/1921, použitie starých učebníc	93
[Dokument č. 15] Nezmenené vydania školských učebníc. Dodatky k aprobácii	94
[Dokument č. 16] Vydanie slovenských a maďarských učebníc	96
[Dokument č. 17] Košice, štátne reálne gymnázium. Užívanie neaprobovaných učebníc ..	97
[Dokument č. 18] Slovensko, stredné školy a učiteľské ústavy, vyučovací jazyk	99
[Dokument č. 19] Revízia učebníc	101
[Dokument č. 20] Preťažovanie žiactva stredných škôl	103
[Dokument č. 21] Abiturienti stredných škôl, príprava na povolanie učiteľské	106
[Dokument č. 22] Zákon č. 541/1919	110
[Dokument č. 23] Zákon č. 103/1926	117
[Dokument č. 24] Vládne nariadenie 168/1939 Sl. z. o organizácii a správe strednej školy.....	122
[Dokument č. 25] Obežník č. 47/1940/ prez. Vylúčenie židov zo všetkých škôl a učebných ústavov, okrem škôl ľudových a zákaz ich súkromného vyučovania	131
[Dokument č. 26] Obežník č. 21/1943. Zachovávanie školského poriadku. Pokyny pre výučbu	133
[Dokument č. 27] Obežník č. 38/1939 prez. Výzdoba miestností krížom a obrazmi národných dejateľov na školách národných, stredných a odborných, pozmenenie obežníka č. 4/1938 prez.	136

[Dokument č. 28] Obežník č. 10/1939 prez. Služobná prísaha štátnych zamestnancov podľa
vl. nar. 6/1939 Slov. zák. 138
65

[Dokument č. 29] Obežník č. 44/1941/ prez. Dnešné úlohy škôl	141
[Dokument č.30] Obežník č. 38/1940/ prez. Zákaz vydávať miestne a krajské študentské časopisy	144
[Dokument č. 31] Obežník č. 45/1944. Poučenie žiactva o dnešnej situácii	145
[Dokument č. 32] Výnos povereníctva SNR č. 1613/1945. O obmedzení pôsobnosti Expozitúry povereníctva SNR pre školstvo a osvetu v Košiciach	151
[Dokument č. 33] Obežník 7/1945 – prez. Prijímanie školských zamestnancov českej národnosti z Čiech a Moravy – zásadné smernice	152
[Dokument č. 34] Obežník č. 59/1947. Pokyny na zlepšenie školskej práce v dvojročnici ..	154
[Dokument č. 35] Prešov, býv. „Ev. a. v. slov. gymnázium v Prešove“. Zoštátnenie ústavu a prevzatie ho do správy štátu	157
[Dokument č. 36] Obežník č. 65/1948. Prípravné opatrenia k vykonaniu niektorých ustanovení zákona o základnej úprave jednotného školstva na Slovensku	159
[Dokument č. 37] Obežník č. 109/1946. Profesori a učitelia prevzatí v rámci reslovakizácie do školských služieb Československej republiky	167
[Dokument č. 38] Obežník č. 85/1947. Vyučovanie náboženstva na školách	169
[Dokument č. 39] Obežník č. 5/1945-A. Štátoobčianska výchova na školách	170
[Dokument č. 40] Obežník č. 135/1947 – prez. Protištátne akcie. Dôsledky.	174
[Dokument č. 41] Obežník 73/1948. Príprava žiakov pre úlohy ľudovej výchovy	176
[Dokument č. 42] Obežník 78/1948. Voľby do NS – poučenie žiactva.....	179
[Dokument č. 43] Obežník č. 57/1946. Český týždeň na slovenských školách. Pokyny.	180